

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньо-професійною програмою «Муніципальна економіка»

на тему: **«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ
(НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСИ)»**

Виконавець:

студент 6 курсу 6 групи ФЕУП
Гасанов Тосіф

(підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Ковальов Анатолій Іванович

(підпис)

ОДЕСА - 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З набуттям незалежності і переходом від планово-адміністративної до ринкової економічної системи особливої актуальності набула проблема формування конкурентних переваг та забезпечення конкурентоспроможності місцевих територіально-адміністративних одиниць у транзитивній економіці України. Адже за допомогою конкуренції відбувається ефективне функціонування національної, регіональної та місцевої економіки шляхом оптимального розподілу ресурсів і максимального задоволення попиту.

Важливим елементом місцевої економіки виступають міста. Сьогодні конкуренцію міст досить часто називають «війною територій», яка перетворила їх у ринкових гравців, що володіють специфічним товаром (характеристики міста та соціальний капітал) та особливим інструментом його просування. Прояви територіальної конкуренції в останні десятиліття стають настільки серйозними і значними, що регіональні і місцеві органи влади вже не можуть їх не помічати або ігнорувати, а повинні зрозуміти й оволодіти мистецтвом конкурентної боротьби.

У сучасних умовах розвитку сильні конкурентні позиції міст стають найважливішим фактором сталого розвитку місцевої соціально-економічної сфери. Однак наявність лише конкурентних переваг не може збільшувати рівень конкурентоспроможності, для цього місто повинне володіти конкурентним потенціалом для випередження суперників у досягненні поставлених економічних цілей та займати стабільну конкурентну позицію, що являє собою реальні можливості, які досягаються за допомогою реалізації конкурентних переваг.

Одним із найрозвинутіших міст в Україні є Одеса - місто обласного підпорядкування на чорноморському узбережжі України; культурний, освітньо-науковий, туристичний та торговий осередок країни; найбільший морський торговий порт країни; великий автомобільний та залізничний вузол. В умовах глобальних перетворень, зміни світових економічних тенденцій, впровадження системних реформ в Україні, виникає необхідність зберегти стабільність і забезпечити подальший розвиток Одеси. І тому актуальним питанням сьогодення є забезпечення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні.

Мета роботи - дослідити шляхи підвищення конкурентоспроможності на місцевому рівні, а саме на прикладі міста Одеси.

Завдання роботи:

- 1) визначити поняття та особливості конкурентоспроможності на місцевому рівні;
- 2) розглянути фактори впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць;
- 3) описати методiku оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні;
- 4) охарактеризувати соціально-економічний потенціал Одеси;

- 5) здійснити оцінку конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу;
- 6) провести аналіз конкурентоспроможності Одеси серед міст України;
- 7) обґрунтувати стратегічні напрями підвищення конкурентних переваг Одеси;
- 8) розробити рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні;
- 9) з'ясувати перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси.

Об'єкт дослідження - процес формування конкурентоспроможності муніципальних утворень на місцевому рівні.

Предмет дослідження - теоретичні та науково-практичні засади підвищення конкурентоспроможності міста Одеси.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та визначених завдань в роботі використана система загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Так, методи ключових понять, порівняння, групування, індукції, дедукції були використані під час дослідження теоретико-методологічних основ конкурентоспроможності на місцевому рівні. Економіко-аналітичний метод, SWOT-аналіз, соціологічний метод, а також графічний і табличний методи застосовані під час аналізу конкурентоспроможності міста Одеси. Системний підхід, наукова абстракція та узагальнення використані при обґрунтуванні шляхів підвищення конкурентоспроможності міста Одеси.

Інформаційна база дослідження. Інформаційно-довідкову базу дослідження складають наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, нормативно-законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій і досліджень, електронні ресурси світової мережі Internet, дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області. В роботі використані «Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року» та стратегії розвитку інших міст України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 86 найменувань та 2 додатків. Загальний обсяг роботи становить 121 сторінок. Основний зміст викладено на 116 сторінках. Робота містить 15 таблиць та 23 рисунка.

Публікації. За результатами проведених досліджень опублікована стаття : «Конкурентоспроможність м.Одеса: стан та напрями підвищення» у збірнику ФЕУП «Науковий студентський вісник».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності на місцевому рівні**» визначені поняття та особливості конкурентоспроможності на місцевому рівні, розглянуті фактори впливу на

конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць, описана методика оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні.

У другому розділі «*Аналіз конкурентоспроможності міста Одеса*» досліджений соціально-економічний потенціал Одеси, здійснена оцінка конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу, проведений аналіз конкурентоспроможності Одеси серед міст України.

У третьому розділі «*Обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності міста Одеса*» запропоновані стратегічні напрями підвищення конкурентних переваг Одеси, розроблені рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні, з'ясовані перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. В науковій літературі склалися два підходи до конкурентоспроможності на місцевому рівні. Згідно з першим підходом, місцева конкурентоспроможність розглядається науковцями як агрегований показник конкурентоспроможності локальних фірм. Даний підхід базується на визнанні різниці в інтересах підприємств та територіальних утворень, у яких вони функціонують. Другий підхід передбачає розгляд конкурентоспроможності на місцевому рівні як похідної функції від показника макроекономічної, тобто національної, конкурентоспроможності. Згідно з цим підходом конкурентоспроможність на місцевому рівні розуміється як здатність місцевої економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того, щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках. Обидва підходи визнають, що конкурентоспроможність на місцевому рівні – це результат реалізації конкурентних переваг, обумовлених економічними, політичними, соціальними та іншими чинниками.

2. На рівень конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць здійснюють вплив різноманітні фактори: техніко-технологічні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, соціально-психологічні, природно-географічні, транспортні, екологічні, галузеві та інші. Серед найбільш важливих зовнішніх факторів впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць слід виділити державну політику, правове середовище, економічні умови, монополізацію економіки, ресурсний потенціал, товарні ринки, ринкову інфраструктуру, соціальні чинники. Сьогодні в умовах «нової економіки» та економіки знань, на перше місце виходять фактори інновацій та технологій, які забезпечують високий конкурентний потенціал адміністративно-територіальних одиниць у

місцевому, загально-національному та міжнародному вимірах.

3. Станом на сьогодні відсутня універсальна методика оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні. За однією з поширених класифікацій до методів оцінки конкурентоспроможності на місцевому рівні відносять експертні, критеріальні, графічні, одномоментні, математичні, стратегічні та прикладні методи. Однак, вважаємо, що найбільш оптимальною системою методів аналізу рівня конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць є: PEST-аналіз, SWOT-аналіз, SWW-аналіз, аналіз ключових факторів успіху, аналіз конкурентів, модель 5 сил Портера, методика McKinsey/GE та багатофакторний конкурентоспроможності.

4. Проведений аналіз показників соціально-економічного розвитку Одеси показав, що місто володіє значним потенціалом. Так, за останні п'ять років в Одесі спостерігається тенденція до збільшення чисельності населення. Головним джерелом доходу та підвищення добробуту населення Одеси є заробітна плата, яка у структурі доходів становить близько 42%. Середня заробітна плата в Одесі вища, ніж в цілому по Одеській області. Однак, негативним моментом є велика сума заборгованості суб'єктами господарювання з виплати заробітної плати в Одесі. У промисловому комплексі міста Одеси функціонують майже 600 підприємств, на яких працює більше 30 тис. осіб. Пріоритетними галузями промислового комплексу міста є: харчова промисловість, машинобудування, металургійне виробництво, виробництво гумових і пластмасових виробів, хімічне виробництво, виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність, постачання електроенергії, газу та водопостачання. Транспортна галузь міста задовольняє потреби населення у пасажирських і вантажних перевезеннях та функціонує завдяки розвинутій транспортній інфраструктурі. В останні роки спостерігається динаміка збільшення розміру прямих іноземних інвестицій в економіку Одеси. Обсяги зовнішньої та внутрішньої торгівлі в Одесі теж демонструють тенденцію зростання.

5. Оцінка конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу дозволила з'ясувати сильні та слабкі сторони Одеси, а також можливості та загрози для подальшого розвитку. За результатами SWOT-аналізу виявлені найважливіші конкурентні переваги Одеси: вигідне економіко-географічне положення міста; наявність в місті розвинутого науково-технічного потенціалу і науково-інформаційного середовища; збалансована бюджетно-фінансова система; туристично-рекреаційні можливості міста; значний рівень культурного розвитку міста; високий освітній рівень населення міста; можливість активної участі в світових господарських зв'язках.

6. За результати дослідження «Індекс конкурентоспроможності міст України 2019/2020», Одеса посідає останні позиції у рейтингу конкурентоспроможності. В переліку найбільш конкурентоспроможних міст України в 2019 році Одеса опинилась на передостанньому 23 місці, набравши 40,80 балів. Результати міста зумовлені низькими оцінками для більшості компонентів. Найсильнішими компонентами конкурентоспроможності Одеси виступають: податки та збори (11-те місце) та лідерство міської влади (12-те

місце). Найслабшими компонентами конкурентоспроможності Одеси є: започаткування бізнесу (24-те місце); безпека ведення бізнесу (24-те місце); прозорість та відкритість даних (22-ге місце); неформальні платежі та корупція (22-ге місце).

7. Детальний аналіз «Стратегії економічного та соціального розвитку м. Одеси до 2022 року» дозволив зробити висновок про унікальність стратегічної мети розвитку міста й ідентичність її цільовим настановам стратегії розвитку на місцевому рівні. Однак даний стратегічний документ характеризується надмірною формалізацією та декларативним характером. Стратегія залишає поза увагою значну частину важливих проблем розвитку конкурентного потенціалу міста. Тому в роботі з метою підвищення конкурентних переваг Одеси, запропоновано в Стратегії економічного та соціального розвитку акцентувати увагу на наступних напрямках: сприяння розвитку підприємництва; створення привабливого інвестиційного клімату; сприяння інвестиційній діяльності; розвиток міжнародних ділових зв'язків; підвищення рівня енергоефективності розвиток інновацій; підвищення ефективності управління містом; підтримка туристичного сектору; розвиток транспортної інфраструктури; забезпечення культурної самобутності міста; забезпечення комфортності проживання; підтримка соціальної сфери міста.

8. В роботі обґрунтовано, що для виникнення і поліпшення чинників конкурентних переваг місцева влада Одеси повинна вчасно реагувати на зміни, усвідомлювати потреби конкретних галузей міста і визначати нові напрямки підвищення конкурентоспроможності. Вважаємо, що підвищення конкурентоспроможності Одеси має відбуватися за рахунок налагодження її економічних зв'язків на місцевому рівні відповідно до місцевих інтересів та потреб у задоволенні попиту і пропозиції товарів, виробничих, соціальних і ділових послуг. Також при розробці інвестиційної політики на місцевому рівні необхідно враховувати наступні фактори, що впливають на рівень інвестиційної привабливості Одеси, а саме природно-ресурсний, екологічний, інфраструктурний потенціал та управлінський потенціал, а також нормативну, економічну, фінансову та соціальну базу. На нашу думку, що для підвищення інвестиційної привабливості Одеси доцільно здійснювати соціально-економічні та екологічні проекти, які будуть сприяти покращенню життя населення та зменшувати відтік талановитого працездатного населення в інші країни та області. Також для Одеси важливим є розвиток підприємництва як ключового фактору розвитку економіки. Одним з найголовніших завдань місцевих органів виконавчої влади у сфері розвитку підприємництва повинно бути встановлення і реалізація прозорих, чітких, зрозумілих, єдиних для всіх «правил гри», забезпечення їх загального дотримання, створення умов для вільного доступу до всіх сегментів ринку, гарантування всім суб'єктам підприємницької діяльності захисту їх законних прав та інтересів у відносинах з іншими суб'єктами та органами влади. Також місцева політика конкурентного розвитку в Одесі має здійснюватися через розроблення та впровадження інноваційних програм і стратегій. Позитивний вплив на конкурентоспроможність Одеси матиме вдосконалення

нормативної бази та реалізація базових програм розвитку міста, підвищення якості життя населення, рівня реальних доходів населення, стабілізація і поступове покращення екологічної ситуації, модернізація інфраструктури.

9. В роботі обґрунтовані перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси. Слід відзначити, що муніципальний маркетинг змінює образ мислення і дій керівників місцевого рівня та підприємців, це нова ділова філософія активної соціальної та підприємницької діяльності в місті, в основі якої - прагнення задовольнити виявлені потреби конкретних людей, груп споживачів, підприємств і фірм як у конкретному місті, так і за його межами. Тому в Одесі потрібно чітко виписати функції муніципального маркетингу для їх успішної реалізації через комбінування складових комплексу маркетингу з урахуванням особливостей певних сегментів населення, підприємств або організацій міста, розробити та адаптувати товарну, цінову, збутову та комунікаційну політику муніципального маркетингу до викликів зовнішнього середовища.

АНОТАЦІЯ

Гасанов Тосіф., «Шляхи підвищення конкурентоспроможності на місцевому рівні (на прикладі міста Одеси)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою «Муніципальна економіка». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження виступає процес формування конкурентоспроможності муніципальних утворень на місцевому рівні.

У роботі визначені поняття та особливості конкурентоспроможності на місцевому рівні, розглянуті фактори впливу на конкурентоспроможність адміністративно-територіальних одиниць, описана методика оцінювання конкурентоспроможності на місцевому рівні.

Досліджений соціально-економічний потенціал Одеси, здійснена оцінка конкурентних переваг Одеси методом SWOT-аналізу, проведений аналіз конкурентоспроможності Одеси серед міст України.

Запропоновані стратегічні напрями підвищення конкурентних переваг Одеси, розроблені рекомендації щодо покращення конкурентоспроможності Одеси на місцевому рівні, з'ясовані перспективи використання маркетингових інструментів у формуванні конкурентних переваг Одеси.

Ключові слова: конкурентоспроможність, місцевий рівень, методика, оцінка, Одеса, соціально-економічний потенціал, конкурентні переваги, SWOT-аналіз, індекс конкурентоспроможності, стратегія, рекомендації, муніципальний маркетинг, перспективи.

ANNOTATION

Hasanov Tosif., «Ways to increase competitiveness at the local level (on the example of the city of Odessa)».

Thesis for Master degree in specialty «076 Entrepreneurship, trade and exchange activities» under the program «Municipal economy». – Odessa National Economic University Odessa. – Odessa, 2020.

The master's thesis consists of three sections. The object of the study is the process of forming the competitiveness of municipalities at the local level.

The paper defines the concepts and features of competitiveness at the local level, considers the factors influencing the competitiveness of administrative-territorial units, describes the method of assessing competitiveness at the local level.

The social and economic potential of Odessa is investigated, the competitive advantages of Odessa are estimated by the method of SWOT-analysis, the analysis of competitiveness of Odessa among the cities of Ukraine is carried out.

Strategic directions of increase of competitive advantages of Odessa are offered, recommendations on improvement of competitiveness of Odessa at the local level are developed, prospects of use of marketing tools in formation of competitive advantages of Odessa are found out.

Key words: competitiveness, local level, methodology, assessment, Odessa, socio-economic potential, competitive advantages, SWOT-analysis, competitiveness index, strategy, recommendations, municipal marketing, prospects.